

Діяльнісний аспект оркестрово-ансамблевої підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва

Малахова М. О.

старший викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті висвітлено питання організації освітнього процесу в навчальних інструментальних колективах на засадах діяльнісного підходу; розкрито зміст понять «діяльність», «педагогічна діяльність», «творчість», «педагогічна творчість», «творча діяльність»; визначено принципи діяльності навчальних інструментальних колективів.

Ключові слова: діяльність, творчість, діяльнісний підхід, оркестрово-ансамблева підготовка, навчальний оркестр, інструментальний ансамбль.

Keywords: activity, creativity, activity approach, orchestral and ensemble training, training orchestra, instrumental ensemble.

Постановка проблеми. Оркестрово-ансамблева підготовка фахівців у галузі музичного мистецтва здійснюється в межах музично-інструментальної підготовки, складовими якої є теоретичні, методичні і практичні навчальні дисципліни, заняття з яких проводять у колективній, груповій та індивідуальній формах. Завдання оркестрово-ансамблевої підготовки полягає в опануванні студентами практичних навичок колективно-інструментального виконавства в процесі занять у навчальних оркестрах та інструментальних ансамблях.

На заняттях в оркестровому й ансамблевому класах програмними вимогами передбачено формування фахових компетентностей студентів, зокрема, набуття досвіду вільного володіння музичним інструментом та використанням його у навчальній і концертно-виконавській діяльності; розвиток навичок оркестрової та ансамблевої гри; здатності працювати у команді, емоційної стабільності, толерантності, спря-

мованості на розкриття особистісного творчого потенціалу та самореалізацію [4, с. 4]. Крім того, форма колективного музичування забезпечує втілення в освітній процес діяльнісного аспекту: творчий репетиційний процес роботи над музичними творами обумовлює розвиток у студентів критичного мислення; ілюстрація викладачем, керівником колективу, прийомів та методів опанування нотного матеріалу формує у ансамблістів систему знань та практичних умінь щодо вирішення виконавських завдань; партнерська комунікація під час репетицій та концертних виступів закладає основи професійного спілкування; моделювання педагогічних ситуацій в межах практикуму роботи з оркестром та ансамблем спонукає до формування організаторських та управлінських навичок.

Відтак, досліджувану проблему слід розглядати у контексті діяльнісного підходу, що сприятиме організації освітнього процесу в навчальних інструментальних

колективах на засадах: демократичного стилю спілкування; творчої самореалізації у колективній діяльності; зацікавленості в опануванні нових знань та прийомів ансамблевого виконавства; комунікабельності й толерантності; заохочення до саморозвитку та самовдосконалення; задоволення від результатів спільної навчальної та концертно-виконавської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці становлення народно-інструментальних колективів, формуванню їх виконавського складу й репертуару, розробці принципів організації та методики роботи присвячено праці В. Гуцала, В. Лабунця, В. Лапченка, Т. Сідлецької, С. Хашевацької та інших. Різні аспекти методики роботи з навчальними музично-інструментальними колективами досліджували А. Болгарський, В. Воеводін, О. Ільченко, М. Моїсеева, О. Олексюк, Т. Пляченко, В. Федоришин та інші.

Мета і завдання статті – висвітлити діяльнісний аспект оркестрово-ансамблевої підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Діяльнісний підхід в освіті розглядають як сукупність окремих освітніх технологій або методичних прийомів, як методологічний базис, на якому будуються різні системи навчання зі своїми конкретними технологіями, прийомами і теоретичними особливостями. Діяльнісний підхід є альтернативою методу трансляції знань і їх пасивного опанування. Його реалізація сприяє досягненню освітніх цілей, що втілюють потреби суспільства і держави. Однією із категорій діяльнісного підходу є категорія діяльності [1].

У філософському словнику соціальних термінів діяльність розглядають як форму активного ставлення людини до оточуючого її світу з метою перетворення [9, с. 255]. А активність – як одну із характерних рис способу життєдіяльності соціального суб'єкта (особистості, соціальної групи, суспільства), що відображає міру (рівень) спрямованості здібностей, знань, навичок, концентрації вольових, творчих зусиль на реалізацію невідкладних потреб, інтересів, мети, ідеалів завдяки освоєнню, збереженню, руйнуванню існуючих або створенню

нових умов життєво важливих зв'язків з природним і соціальним середовищем, формуванню особистих соціальних якостей [9, с. 31].

Для педагогічної діяльності характерним є те, що основоположними знаряддями праці тут слугують переважно психологічні утворення суб'єктивного досвіду людини – знання, навички, уміння, а також рівні розвитку професійно значущих особистісних якостей, когнітивних функцій та комунікативних умінь особистості вчителя. Якщо, наприклад, розглядати професійну діяльність керівника оркестру чи ансамблю як музично-педагогічну, то її практичний аспект також не можна назвати матеріально-предметним, оскільки окремі види діяльності, що її складають (організаційна, педагогічна, музично-виконавська) спрямовані не на об'єктивний світ, а на світ духовний, на сферу людської свідомості. Але продуктом спільної діяльності педагога-диригента (викладача) й учнів-оркестрантів (студентів) є звукове втілення музичного твору – матеріальна субстанція, обмежена в просторі і часі, утворена засобами виконавських прийомів у процесі гри на музичних інструментах (матеріальних предметах) [5, с. 227].

Діяльність є динамічною системою, в якій постійно відбуваються трансформації – взаємоперехід між її компонентами. Одним із видів діяльності педагога й музиканта є творчість, науковці її визначають як продуктивну людську діяльність, здатну породжувати якісно нові матеріальні й духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини [7, с. 266]. Творчість – це здатність, здібність людини, що виникає в процесі праці, створювати (на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу) з наданого дійсності матеріалу нову реальність, що задовольняє багатоманітність суспільних потреб [8, с. 490]. Базою творчості виступають знання й досвід, набуті людиною в процесі пізнання і практичної діяльності.

Творчість по-різному виявляється в різних видах професійної діяльності. Так, наприклад, педагогічна творчість полягає в

оригінальному й високоефективному підході вчителя до навчально-виховних завдань, збагаченні теорії й практики виховання і навчання. Досягнення її творчого результату забезпечується систематичними цілеспрямованими спостереженнями, застосуванням педагогічного експерименту, критичним використанням передового педагогічного досвіду [7, с. 266].

Важливими для розвитку творчої особистості є такі форми творчої діяльності, як уявлення (процес створення індивідом наочних образів, внутрішня активність, за допомогою якої він здійснює випереджувальне відображення дійсності), фантазія (мрії, мимовільні уявлення, що надають пізнавальному процесу різні смислові відтінки), інтуїція (пізнання істини шляхом її прямого передбачення без обґрунтування за допомогою доказів).

Слід зазначити, що творча діяльність керівника-диригента музичного колективу полягає у створенні оригінальних варіантів інтерпретації музичних творів, які втілюються засобами аранжування й обробки музичного матеріалу і реалізуються через диригентську майстерність у звучанні оркестру, хору чи ансамблю. Творчість виявляється й у формуванні керівником нестандартного виконавського складу оркестру чи ансамблю, що дає змогу використовувати нові, незвичні, але цікаві у тембровому відношенні сполучення музичних інструментів, застосовувати нестандартні прийоми гри тощо [5, с. 233].

Відомо, що успішність художньо-творчої діяльності залежить від наявності природних задатків (природжених анатомо-фізіологічних передумов розвитку здібностей), спеціальних здібностей (індивідуально-психологічних особливостей особистості, які зумовлюють успішність діяльності і визначають відмінність в оволодінні необхідними для її здійснення знаннями, вміннями й навичками), таланту (сукупності здібностей, яка дозволяє отримати продукт діяльності, що відрізняється оригінальністю й новизною, високою досконалістю й суспільною значущістю), геніальності (високого ступеня розвитку таланту, що дозволяє здійснити принципові зрушення у тій чи тій галузі творчості).

Будь-яка форма музичної діяльності має суб'єктивний характер, тому в процесі взаємодії особистості з музикою (а надто у процесі її виконання) діалектика об'єктивного і суб'єктивного наочно виявляється у формі інтерпретації музичного твору. Як зазначає М. Каган, музичне виконавство є повноцінним видом художньої творчості, поряд із діяльністю композитора, драматурга, але має відмінності, зумовлені рівнем сформованості особистісних якостей музиканта як виконавця та специфічними особливостями художньо-творчої діяльності, суспільною значущістю, цінністю цього виду мистецтва [2, с. 56].

У роботі навчальних інструментальних колективів яскраво виявляються особливості колективної творчої діяльності викладача і студентів, які обумовлюються специфікою оркестрово-ансамблевого виконавства та завданнями цього виду фахової підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва.

Спираючись на наукові здобутки і накопичений у цій галузі практичний досвід, ми визначили принципи діяльності навчальних інструментальних колективів [6, с. 11 – 12; 3, с.151-152]:

- *науковості* – організація діяльності ансамблю на наукових засадах з дотримання основних положень педагогіки і психології, анатомії та фізіології, теорії і методики музичного виконавства;
- *педагогічна доцільність форм, методів, прийомів і засобів роботи в ансамблі* – визначається тим, чи спрямовані вони на виховання у студентів професійно-особистісних якостей, інструментально-виконавських і творчих умінь, навичок колективного музикування;
- *доступності* – урахування індивідуальних виконавських можливостей і рівня розвитку студентів при плануванні навчального репертуару та виборі методів його засвоєння;
- *єдність теорії і практики* – взаємозв'язок і взаємообумовленість музично-теоретичної та інструментально-виконавської підготовки учасників ансамблю; реалізується шляхом застосування отриманих знань на практиці, зокрема в репетиційній, практичній навчальній та концертно-виконавській діяльності;

• *системності та поступовості* – ґрунтується на дотриманні логічних зв'язків у процесі навчання, що забезпечує опанування навчального матеріалу у великому обсязі й більш міцно; дотримання системи в набутті фахових знань та інструментально-виконавських умінь, регулярність проведення занять, систематичність самостійної роботи студентів; поетапне формування у студентів навичок ансамблевого виконавства, артистизму і сценічної культури;

• *гуманізму* – організація діяльності навчальних інструментальних колективів на аксіологічних засадах, ґрунтується на розумінні музики як універсального засобу виховання і духовного розвитку особистості, дотриманні толерантності та взаємоповаги в процесі репетиційних занять, творчої комунікації, психологічної підтримки під час концертних виступів;

• *співпраці* – організації освітнього процесу в навчальному інструментальному колективі на основі міжсуб'єктних зв'язків, партнерської взаємодії керівника-диригента й учасників колективу, спільна робота яких спрямована на об'єкт діяльності – музичний твір, у процесі засвоєння якого формуються особистісні та професійні якості виконавців;

• *свідомості й активності*, сутність якого зводиться до того, що власна пізнавальна активність студентів є важливим чинником у навчанні та вихованні й робить вирішальний вплив на темп, глибину та міцність оволодіння переданою сумою знань і норм, швидкість вироблення умінь, навичок і звичок; внутрішня мотивація і зацікавленість народно-інструментальним ансамблем виконавством підсилює його розвиваючий вплив.

Висновки. Отже, в системі професійної підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва оркестрово-ансамблева підготовки студентів-інструменталістів відіграє важливу роль. Діяльність навчальних ін-

струментальних колективів спрямовує освітній процес на розвиток загальних та фахових компетентностей і наскрізних умінь особистості, активне застосування в практичній діяльності теоретичних знань, формування професійно-особистісних якостей, набуття досвіду командної роботи, партнерської взаємодії, самоосвіту та професійну самореалізацію.

Використана література:

Діяльнісний підхід: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Діяльнісний_підхід (Дата звернення: 29.03.21)

Каган М. С. Музыка в мире искусства. – Санкт-Петербург: Союз, 1996. – 232 с.

Малахова М.О. Основні принципи організації діяльності навчального народно-інструментального ансамблю у вищому навчальному закладі // Освітологічний дискурс.. 2014. № 1 (5). С. 149-155.

Оркестровий клас: робоча програма навчальної дисципліни для студентів напряму підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / розроб.: М. О. Малахова, Т. Б. Каблова. – Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. – 10 с.

Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями: монографія. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2010. – 428 с.

Пляченко Т. М. Професійна діяльність керівника музично-інструментального колективу: навчальний посібник. – Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 112 с.

Соціолого-педагогічний словник / уклад. С. У. Гончаренко, В. В. Радул [та ін.]. / за ред. В. В. Радула. – Київ: ЕксОб, 2004. – 304 с.

Філософія: підручник для вищої школи / за заг. ред. В. Г. Кременя, М. І. Горлача. – Харків: Прапор, 2004. – 736 с.

Філософський словник соціальних термінів / за заг. ред. В. П. Андрущенка. – 3-є вид., доп. – Київ; Харків: «Р.І. Ф.», 2005. – 672 с.